

Policy Note

2012 / 1

Οι συσταλτικές πολιτικές απειλούν να μετατρέψουν την Ευρώπη σε οικονομική έρημο

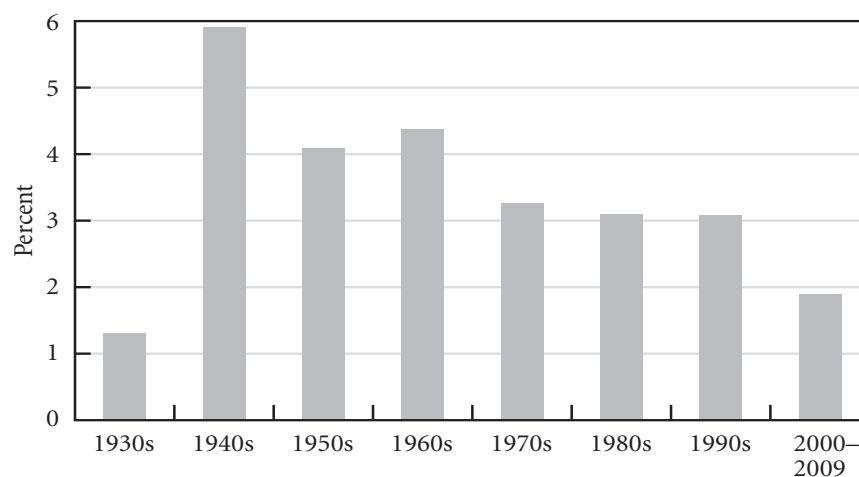
του Χ. Πολυχρονίου

Καλώς ήλθατε στον τρομακτικό κόσμο των οικονομικών προβλέψεων—και στον ακόμα πιο τρομακτικό κόσμο της χάραξης οικονομικής πολιτικής στην εποχή του δογματισμού της ελεύθερης αγοράς. Δεν μπορεί να υπάρξει καμία αντίρρηση στο γεγονός ότι παρά τις εμπειρίες που έχουμε συσσωρεύσει από τη Μεγάλη Ύφεση και τις πολλαπλές χρηματοοικονομικές κρίσεις που έχουν λάβει μέρος από το 1973 και μετά, οι χαρακτες πολιτικής έχουν κάνει οικτρά λάθη στις εκτιμήσεις τους σχετικά με τα αίτια και τις συνέπειες της παγκόσμιας κρίσης του 2007-08, και οι κυβερνήσεις έχουν επιδείξει φοβερή ανεπάρκεια γύρω από την ανάπτυξη μιας στρατηγικής για την κατάλληλη αντιμετώπιση της κρίσης.[1] Ο λόγος γι αυτό οφείλεται στην αισιοδοξία και την πίστη που επικρατεί απέναντι σε μια οικονομική ιδεολογία που είναι πέρα για πέρα λανθασμένη—δηλαδή στο εννοιολογικό πλαίσιο που χρησιμοποιούν πολιτικοί και τραπεζίτες για την κατανόηση της οικονομικής πραγματικότητας. Το δόγμα του καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς είναι κακός οδηγός για να κατανοήσει κάποιος πως λειτουργεί ο παγκόσμιος καπιταλισμός. Κατ' αρχάς, δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως η «ελεύθερη αγορά». Αυτός είναι ένας από τους πιο διάχυτους μύθους που περιβάλλουν τον καπιταλισμό. Όλες οι καπιταλιστικές οικονομίες είναι ουσιαστικά μικτές οικονομίες και το κράτος ήταν ανέκαθεν καταλυτικός παράγοντας για την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένου του σχηματισμού της παγκόσμιας οικονομίας. Δεύτερον, ενώ ο καπιταλισμός είναι σίγουρα ικανός να δημιουργεί τεράστιο πλούτο, είναι επίσης ικανός να προκαλεί μαζική καταστροφή. Η συσσώρευση του κεφαλαίου είναι μια εγγενώς ασταθής διαδικασία και ο

καπιταλισμός είναι επιρρεπής σε οικονομικές κρίσεις, ειδικά όταν χαλαρώνουν οι ρυθμίσεις και οι έλεγχοι με την πεποίθηση ότι το αόρατο χέρι της αγοράς μπορεί να παρέχει ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης και οικονομική αποτελεσματικότητα. Οικονομολόγοι αρκετά διαφορετικοί μεταξύ τους, όπως ο Κάρολος Μαρξ, ο Τζον Μείναρντ Κέινς, ο Τζόζεφ Σούμπτερ και ο Χάιμαν Μίνσκι, δεν έτρεφαν καμία αυταπάτη για την εγγενή αστάθεια του καπιταλισμού και των χρηματοπιστωτικών αγορών, αλλά η ιδέα αυτή έχει χάσει σήμερα τη σημαντικότητά της εξαιτίας της έμφασης που δίνουν οι σύγχρονοι οικονομολόγοι στην οικονομετρία και στην εφαρμογή μαθηματικών μεθόδων.

Επιπλέον, σε αντίθεση με τα ορθόδοξα οικονομικά, η γρήγορη και σταθερή ανάπτυξη δεν αποτελεί «φυσική» τάση του καπιταλιστικού συστήματος. Αν μη τι άλλο, αυτό που είναι περισσότερο έντονο στη λειτουργία του καπιταλισμού, τουλάχιστον από μια ιστορική άποψη, είναι η τάση του να αποκλείει ανθρώπους και ολόκληρες περιοχές από τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης, όταν γίνεται λόγος για τις προηγμένες καπιταλιστικές οικονομίες, θα μπορούσε κανείς να προβάλει το επιχείρημα ότι, αντί της συνεχούς ανάπτυξης, η «φυσική» τάση του καπιταλισμού γέρνει σταθερά προς το μέρος της στασιμότητας. Αυτό δείχνει και το Σχήμα 1, παίρνοντας ως παράδειγμα την πιο ώριμη καπιταλιστική οικονομία του κόσμου.

Figure 1 Long-Term US Economic Growth

Sources: Bureau of Economic Analysis, National Income and Product Accounts; Foster and Magdoff 2008, 2010

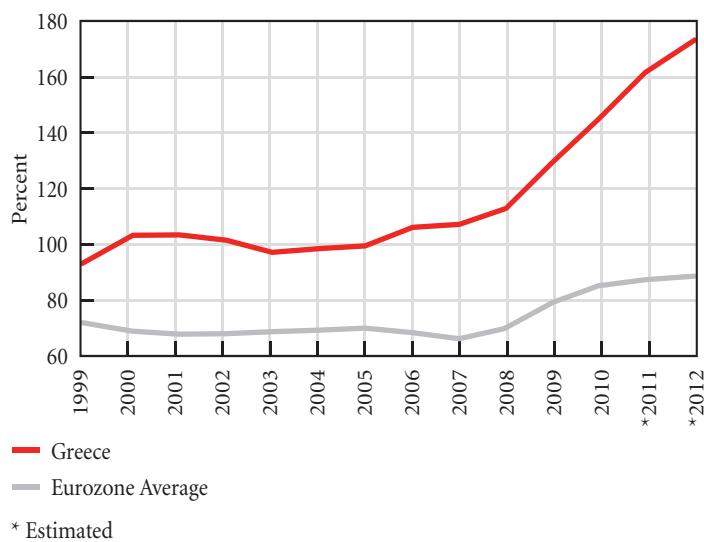
Συνεπώς, όταν προκύπτουν κρίσεις, αυτό δεν οφείλεται σε εξωτερικές παρεμβάσεις. Οι οικονομικές υφέσεις είναι κατά βάση ενδογενείς. Όταν λοιπόν ξεσπούν οικονομικές κρίσεις—που ξεσπούν, και με αυξημένη συχνότητα καθώς το σύστημα γίνεται όλο και πιο πολύπλοκο και περισσότερο παγκοσμιοποιημένο—είναι παράλογο να περιμένουμε πως η ανάκαμψη θα λάβει χώρα από μόνη της, ή, όπως πολλοί αρέσκονται να πιστεύουν σήμερα, μέσα από μια διαδικασία αναβίωσης της επιχειρηματικής και

καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Μια πολιτική της απραξίας, ή πολιτικές που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση μόνο μιας πτυχής της κρίσης, θα συμβάλλουν στο να παραταθεί η ύφεση και θα προκαλέσουν περαιτέρω κοινωνική βλάβη. Μια μεγάλης κλίμακας κυβερνητική παρέμβαση είναι απολύτως απαραίτητη για να ανακάμψει η οικονομία. Ένα πολιτικός οικονομολόγος όπως ο Μαρξ δεν είχε καμία επιθυμία να σώσει τον καπιταλισμό, αλλά ο Κέινς μάς έδειξε ότι ο ρόλος του κράτους είναι πράγματι καταλυτικός στην επίλυση μιας οικονομικής κρίσης και στην πρόληψη μελλοντικών υφέσεων. Στο πλαίσιο αυτό, η μανία της τρέχουσας δημόσιας πολιτικής με τις συστατικές δημοσιονομικές πολιτικές στα μέσα μια μεγάλης ύφεσης δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε καταστροφικά αποτελέσματα. Οι πολιτικές αυτές μειώνουν τη ζήτηση, αυξάνουν την ανεργία, και οδηγούν σε μια παρατεταμένη οικονομική ύφεση. Δυστυχώς, αυτό ακριβώς είναι που γίνεται στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια καθώς οι ευρωκράτες είναι αποφασισμένοι να γυρίσουν πίσω το ρολόι της ιστορίας και να εφαρμόσουν πολιτικές στυλ Χέρμπερτ Χούβερ (neo-Hooverian policies) σε όλη την ευρωπαϊκή επικράτεια.

Δεδομένης της σοβαρότητας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2007–08 και των απειλών που τη συνοδεύουν, οι πολιτικές και οικονομικές αποτυχίες των ευρωπαϊών ηγετών είναι απλά εκπληκτικές. Είχαν τρία χρόνια στη διάθεσή τους να επιλύσουν την ελληνική κρίση χρέους και να βγάλουν την ευρωζώνη από την κρίση, αλλά αυτό που κατάφεραν, αντιθέτως, είναι (1) να θέσουν σε κίνδυνο το ίδιο το μέλλον της ευρωζώνης, (2) να μετατρέψουν την χρηματοπιστωτική κρίση σε μια ολοκληρωμένη οικονομική κρίση, (3) να προκαλέσουν βαθύτερο χάσμα μεταξύ βορείων και νοτίων οικονομιών, (4) να βυθίσουν τις οικονομίες της Ελλάδας και της Πορτογαλίας σε μια κατάσταση μόνιμης φτώχειας, και (5) να εμποδίσουν την ανάκαμψη της ήδη εύθραυστης παγκόσμιας οικονομίας. Θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι αυτό είναι πραγματικά ένα εκπληκτικό κατόρθωμα, που θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο από μια παντελώς ανίκανη πολιτική ηγεσία.

Ο αντίκτυπος των μέτρων λιτότητας σε περίοδο ύφεσης—Η τραγωδία της Ελλάδας

Επίσημα, η κρίση στην Ευρωζώνη ξεκινά στα τέλη του 2009 με το ξέσπασμα της κρίσης κρατικού χρέους στην Ελλάδα και την απειλή μιας πιθανής χρεοκοπίας. Οι ιστορικοί του μέλλοντος, απαλλαγμένοι από τους διανοητικούς, πολιτικούς, και συναισθηματικούς περιορισμούς και τις προκαταλήψεις που περιβάλλουν εμάς σήμερα, θα πρέπει να το διασκεδάσουν όταν γράψουν για την ελληνική κατάρρευση. Ένα έθνος που, από οικονομική, πολιτική, και πολιτιστική άποψη, δεν θα έπρεπε ποτέ να ενταχθεί στην ευρωζώνη, δανείστηκε υπέρογκα ποσά για σχεδόν μια δεκαετία, δημιουργώντας, όπως εμφανίζει το Σχήμα 2, ένα από τα υψηλότερα δημοσιονομικά ελλείμματα και μια από τις μεγαλύτερες αναλογίες χρέους-ΑΕΠ στην Ευρώπη. Μεταξύ 2000-08, η Ελλάδα απώλεσε περισσότερο από το 20% της ανταγωνιστικότητάς της, κατασπατάλησε πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που προορίζονταν για έργα ανάπτυξης, και αποδεκάτισε τη γεωργική της παραγωγή, βουλιάζοντας ταυτόχρονα όλο και πιο βαθιά στη διαφθορά και τη διοικητική αναποτελεσματικότητα.

Figure 2 Greek Debt Relative to the Eurozone Average

Source: Eurostat

Η ελληνική κατάρρευση άρχισε ουσιαστικά μόνο λίγες εβδομάδες μετά τις εθνικές εκλογές του Οκτώβρη του 2009, όταν η νέα κυβέρνηση του Γιώργου Παπανδρέου ενημέρωσε το Ecofin ότι το προβλεπόμενο έλλειμμα της προηγούμενης κυβέρνησης, που είχε υπολογιστεί στο 6% του ΑΕΠ για το 2009, ήταν βασισμένο σε ανακριβείς προβλέψεις και στο μαγείρεμα στατιστικών στοιχείων. Με βάση τα νέα στοιχεία, το πραγματικό έλλειμμα ήταν περίπου στο 12,5% (τελικά κατέληξε να είναι 15,5%, ενώ υπάρχουν καταγγελίες ότι η κυβέρνηση Παπανδρέου «φούσκωσε» εσκεμμένα το έλλειμμα). Δύο ημέρες αργότερα, ο οίκος πιστωτικής αξιολόγησης Fitch έκανε την πρώτη του κίνηση και υποβάθμισε την Ελλάδα. Ο χορός είχε ξεκινήσει. Σύντομα όλος ο πλανήτης γνώριζε για την δραματική δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας. Παρά ταύτα, η κυβέρνηση Παπανδρέου όχι μόνο απέτυχε να ανακοινώσει ότι θα προχωρήσει σε δυναμικές πολιτικές οικονομικής μεταρρύθμισης προκειμένου να κατευνάσει τις αγορές, ιδιαίτερα από τη στιγμή που είχε καταστεί σαφές ότι το μαγείρεμα των στατιστικών στοιχείων για το έλλειμμα είχε οδηγήσει σε μια πρωτοφανή κρίση αξιοπιστίας για τη χώρα, αλλά προχώρησε, αντιθέτως, σε επιλεκτικές αυξήσεις μισθών. Πιο σημαντικό, δεν εκδήλωσε κανένα ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση βαθιά ριζωμένων προβλημάτων, όπως αυτό της φοροδιαφυγής, ως απαραίτητο βήμα για δημοσιονομική ισορροπία. Είναι ξεκάθαρο ότι η κυβέρνηση Παπανδρέου δεν είχε την πολιτική βούληση να αναμορφώσει την οικονομία και να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση των δεινών της πολιτικής κουλτούρας του έθνους. (Ίσως γι' αυτό προσκάλεσε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, για να κάνει αυτό τη βρώμικη δουλειά.)

Μέσα στους επόμενους δύο μήνες, η πιστοληπτική αξιοπιστία της Ελλάδας θα υποβαθμιστεί ακόμη δύο φορές και, από τις αρχές με μέσα Ιανουαρίου 2010, τα spreads για τα ελληνικά κρατικά ομόλογα θα ξεκινήσουν την μετεωρική άνοδό τους: η διαφορά απόδοσης μεταξύ των 10-ετών ελληνικών και γερμανικών κρατικών ομολόγων έφτασε

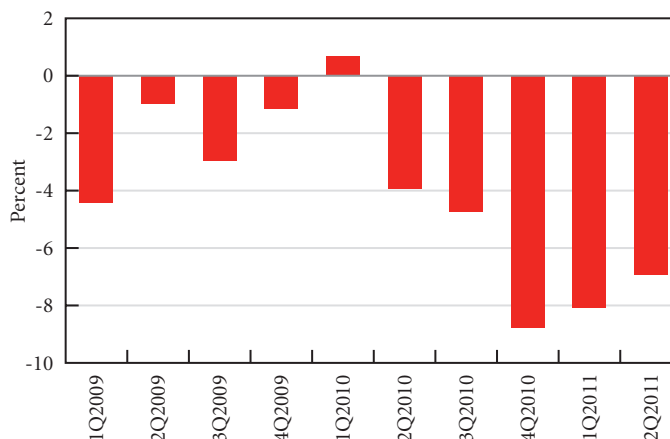
αρχές Φεβρουαρίου στις 365 μονάδες βάσης και εκτινάχθηκε έως και 1000 μονάδες προς τα τέλη Απριλίου. Το σενάριο ήταν απλό αλλά τρομακτικά θλιβερό. Μια εθνική δημοσιονομική κρίση είχε μετατραπεί σε χρόνο μηδέν σε μια φρικτή κρίση χρέους, που οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην ανικανότητα της κυβέρνησης Παπανδρέου, η οποία περιβάλλονταν από τεχνοκράτες τρίτης κατηγορίας.

Η ελληνική πολιτική ηγεσία είναι διαβόητα αναποτελεσματική. Αυτή είναι μία από τις σύγχρονες πληγές του έθνους. Ωστόσο, η πολιτική ηγεσία της Ευρώπης δεν τα πήγε καλύτερα με τον χειρισμό της ελληνικής κρίσης. Η γερμανίδα Καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ τοποθετήθηκε σχετικά νωρίς, τονίζοντας πως «ό,τι συμβαίνει σε ένα κράτος-μέλος επηρεάζει όλους τους άλλους» (αναφέρεται στο Smeets 2009). Αλλά ως τα τέλη Φεβρουαρίου, η ΕΕ δεν είχε κάνει το παραμικρό για την αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης. Ενδεικτικό της αναποφασιστικότητας που επικρατούσε ανάμεσα στους ηγέτες της ΕΕ, η Μέρκελ αρνήθηκε ακόμη και ότι διεξάγονταν συζητήσεις για κάποιο σχέδιο διάσωσης της Ελλάδας, δηλώνοντας μάλιστα στη δημόσια τηλεόραση ότι «εμείς έχουν μια (ευρωπαϊκή) συνθήκη σύμφωνα με την οποία δεν υπάρχει δυνατότητα να πληρώσουμε για τη διάσωση προβληματικών κρατών» (αναφέρεται στο *Economic Policy Journal* 2010).

Στο τέλος, η στρατηγική που υιοθετήθηκε απέναντι στην Ελλάδα δεν είχε να κάνει ούτε με την οικονομική πραγματικότητα της χώρας (η χώρα βρισκόταν ήδη σε ύφεση) ούτε με τα προβλήματα της ευρωζώνης (ένα ελαττωματικό νόμισμα και η εμφάνιση μιας Ευρώπης δύο ταχυτήτων). Το πακέτο διάσωσης των 110 δισεκατομμυρίων ευρώ του Μαΐου 2010, το οποίο διαμορφώθηκε με τη βοήθεια του ΔΝΤ, συνοδευόταν από μια σειρά μέτρων δημοσιονομικής πειθαρχίας και λιτότητας που είχαν σχεδιαστεί τόσο για να τιμωρήσουν τους Έλληνες για το γεγονός ότι αδιαφόρησαν τόσο φρικαλέα για τις επίσημες δημοσιονομικές κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ όσο και για την προστασία των ευρωπαϊκών τραπεζών, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα εκτεθειμένες στο ελληνικό χρέος. Τα μέτρα λιτότητας (και η λίστα συνέχισε να μεγαλώνει σχεδόν σε μηνιαία βάση καθ' όλη τη διάρκεια του 2010 και του 2011) περιλάμβαναν περικοπές στις συντάξεις, μειώσεις στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, φόρους επί των πωλήσεων, ειδικούς φόρους κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και είδη πολυτελείας, σαρωτικές ιδιωτικοποιήσεις, και αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης στα 65 έτη μέχρι το 2015.

Η περίπτωση της Ελλάδας αποκαλύπτει με τον πλέον εκκωφαντικό τρόπο πόσο καταστροφική είναι η πολιτική της λιτότητας σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης. Όπως δείχνει το Σχήμα 3, το ΑΕΠ της χώρας ξεκίνησε μια απότομη πτώση με το που τέθηκε σε εφαρμογή ο πρώτος γύρος των μέτρων λιτότητας. Το 2009, με την Ελλάδα να βρίσκεται ήδη σε ύφεση, το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 2%, αλλά μειώθηκε κατά 4,8% το 2010 και κατά 6,9% το 2011. Όσον αφορά το 2012, και με μια νέα συμφωνία διάσωσης που απαιτεί ακόμη περισσότερα μέτρα λιτότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει συρρίκνωση του ελληνικού ΑΕΠ κατά 4,4% (EUbusiness.com 2012).

Figure 3 Greece: Real GDP Growth (in constant euros, year over year; not seasonally adjusted)

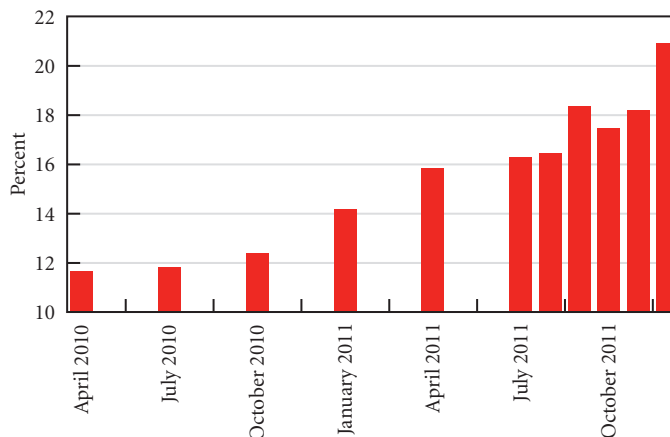

Source: National Statistical Service of Greece

Η ελληνική οικονομία έχει καταστραφεί όχι τόσο από την παγκόσμια ύφεση όσο από τα επιβαλλόμενα μέτρα λιτότητας της ΕΕ και του ΔΝΤ. Σημειώστε ότι, όταν η Αργεντινή κήρυξε στάση πληρωμών τον Δεκέμβρη του 2001, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της συρρικνώθηκε «κατά περίπου 5% το πρώτο τρίμηνο του 2002. Ωστόσο, η ανάκαμψη ξεκίνησε μετά από ένα τρίμηνο συστολής και συνεχίστηκε μέχρι την παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση και ύφεση του 2008–2009» (Weisbrot et al. 2011).

Η δημοσιονομική σταθεροποίηση και η λιτότητα έχουν καταστροφικές επιπτώσεις στην ελληνική ανεργία, όπως δείχνει το σχήμα 4. Το 2010, το ποσοστό ανεργίας κυμάνθηκε από 12,5% (τον Μάιο) έως 13,9% (τον Νοέμβριο), αλλά έως τον Δεκέμβριο του 2011 είχε εκτοξευθεί στο 20,9%. Η ανεργία των νέων ανέρχεται στο εντυπωσιακό 48%.

Figure 4 Greece: Unemployment Rate

Sources: National Statistical Service of Greece; www.tradingeconomics.com

Στην Ετήσια Έκθεση Ελληνικού Εμπορίου 2011, η Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου υπολογίζει ότι περισσότερες από 60.000 επιχειρήσεις έκλεισαν μεταξύ 2009 και 2011, ενώ προβλέπει ότι άλλες τόσες θα κλείσουν μέσα στο 2012 (αναφέρεται στην *Ελευθεροτυπία* 2011). Συνεπώς, το επίπεδο ανεργίας στην Ελλάδα θα συνεχίσει την ανοδική του πορεία τα επόμενα χρόνια καθώς οι όροι της νέας συμφωνίας διάσωσης θα βυθίσουν την οικονομία σε μια ύφεση που θα μοιάζει όλο και περισσότερο με αυτή της δεκαετίας του '30.

Μετά από πολύ σκέψη, η ΕΕ προχώρησε στις 20 Φεβρουαρίου 2012 στην παροχή ενός νέου πακέτου διάσωσης προς την Ελλάδα, που είναι σχεδόν πανομοιότυπο με το πρώτο πακέτο διάσωσης όσον αφορά τους γενικούς στόχους. Το πακέτο επεκτείνει προς την ελληνική κυβέρνηση ένα νέο δάνειο αξίας €130 δις ευρώ (με 30 δις ευρώ ως «γλυκίσματα» για τις ελληνικές τράπεζες), επιβάλλει μια «εθελοντική» ανταλλαγή ομολόγων για τους ιδιώτες κατόχους ελληνικών κρατικών ομολόγων (που, σε αντίθεση τους ισχυρισμούς της ΕΕ, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα προκαλέσει «πιστωτικό γεγονός»), και απαιτεί επιπλέον μέτρα λιτότητας—όπως μαζικές απολύσεις από τον δημόσιο τομέα, μείωση των μηνιαίων επιδομάτων ανεργίας από 460 σε 360 ευρώ, μείωση των συντάξεων κατά 15-20%, περικοπές στους μισθούς του ιδιωτικού τομέα κατά 20%, και μείωση του κατώτατου μισθού κατά 20%. Αυτή είναι μια οικονομική πολιτική στα πλαίσια της τακτικής της καμένης γης, μια επιβλητική λεηλασία που, παρεμπιπτόντως, η μη εκλεγμένη ελληνική κυβέρνηση αποδέχτηκε θριαμβευτικά και παρουσίασε μάλιστα στο έθνος ως «ιστορικό επίτευγμα».

Τέλος, το νέο σχέδιο διάσωσης δεν δίνει λύση στην κρίση χρέους στην Ελλάδα και απλά αναβάλλει την επίσημη χρεοκοπία. Οι αξιωματούχοι της ΕΕ είχαν αρχικά προβλέψει ότι η συμφωνία θα μείωνε το επίπεδο χρέους της Ελλάδας στο 124% έως το 2020 (δηλαδή στο επίπεδο που βρισκόταν όταν ξέσπασε η κρίση το 2009), αλλά η ζοφερή πραγματικότητα της ελληνικής οικονομίας έχει ήδη αναγκάσει τις αρχές να αναθεωρήσουν τις εκτιμήσεις τους, με τον επικεφαλής του Eurogroup να δηλώνει ότι ένα τρίτο σχέδιο διάσωσης δεν μπορεί να αποκλειστεί. Εν τω μεταξύ, ορισμένοι αξιωματούχοι της ΕΕ έχουν κάνει λόγο για ακόμα περαιτέρω περικοπές μισθών στον ιδιωτικό τομέα. Εν ολίγοις, η ελληνική τραγωδία δεν έχει τελειώσει. Μάλιστα, έχει ακόμα πολύ δρόμο να διανύσει, με το μέλλον της χώρας στην ευρωζώνη να παραμένει μετέωρο. Τα δεινά της ΕΕ έχουν επίσης ακόμα πολύ δρόμο να διανύσουν—ιδιαίτερα από τη στιγμή που δεν έχει γίνει απολύτως τίποτα για να αντιμετωπιστούν οι θεμελιώδεις αδυναμίες της ευρωζώνης.

Απίστευτη συρρίκνωση και κοινωνική δυστυχία στην Ευρωπαϊκή οικονομία—Ορισμένα επιλεγμένα παραδείγματα

Η Ελλάδα είναι ένας ετοιμοθάνατος ασθενής, αλλά η αξιολόγηση των υπολοίπων οικονομιών της Ευρώπης αποκαλύπτει ένα επίσης δυσοίωνο μέλλον. Εκτός από το ότι η ευρωζώνη αποτελεί μια πολύ άνηση οικονομική περιοχή (αυτά για τον περιβόητο μύθο της οικονομικής σύγκλισης, που αποτέλεσε μεγάλο μέρος της ώθησης για τη δημιουργία μιας νομισματικής ένωσης), σχεδόν όλες οι οικονομίες της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, αντιμετωπίζουν αναιμική ανάπτυξη ή βρίσκονται

ήδη σε ύφεση. Η βιομηχανική παραγωγή στην Ευρώπη σημειώνει πτώση, η ανεργία βρίσκεται σε απαράδεκτα και οικονομικά και πολιτικά επικίνδυνα επίπεδα, και το «κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας» δοκιμάζεται σκληρά εξαιτίας μαζικών περικοπών σε μια προσπάθεια να επιβληθεί το νεοφιλελεύθερο δόγμα. Όπως δείχνουν τα πράγματα, η καπιταλιστική Ευρώπη θα έχει ένα άθλιο μέλλον.

Τα μέτρα λιτότητας που απαιτεί η σημερινή ηγεσία της Γερμανίας έχουν εξαπλωθεί σαν πανούκλα πάνω από την Ευρωζώνη και απειλούν όχι μόνο να βυθίσουν την Ευρώπη σε ύφεση, αλλά και να μετατρέψουν την περιοχή σε οικονομική έρημο. Στην Πορτογαλία, το πρόγραμμα διάσωσης έχει αποτύχει παταγωδώς. Η χώρα έχει υποβληθεί σε μια βίαιη δημοσιονομική προσαρμογή, που δεν έχει κατευνάσει τις αγορές ομολόγων. Όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας, το μόνο από αποτέλεσμα είναι ο ανυπολόγιστος ανθρώπινος πόνος. Η Πορτογαλία έκανε ό,τι απαιτείται από την ΕΕ και το ΔΝΤ (δηλαδή, μείωσε τους μισθούς στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, προέβη σε περικοπές των κοινωνικών προγραμμάτων, πετσόκοψε τις συντάξεις), όμως το δημόσιο χρέος αυξήθηκε και η χώρα πρέπει να εμφανίσει για τα επόμενα χρόνια πλεονάσματα της τάξεως του 10% του ΑΕΠ προκειμένου να καταστεί βιώσιμο το χρέος. Συνολικά, το ΑΕΠ της Πορτογαλίας συρρικνώθηκε κατά 2,7% το τέταρτο τρίμηνο σε ετήσια βάση, και η κυβέρνηση προβλέπει συρρίκνωση κατά 3% για το 2012. Όσον αφορά την ανεργία, ξεπέρασε το 14% προς το τέλος του περασμένου έτους (στοιχείο ρεκόρ για τη χώρα) και αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω το 2012.

Η Ιρλανδία είναι η τρίτη χώρα της ΕΕ που έχει γίνει αποδέκτης πακέτου διάσωσης, ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης της στεγαστικής φούσκας το 2008, αλλά εμφανίζεται ως η μοναδική επιτυχημένη περίπτωση. Μερικά γρήγορα στοιχεία όμως διαλύουν γρήγορα αυτό το μύθο. Αρχικά, το ΑΕΠ της Ιρλανδίας συρρικνώθηκε κατά 1,9% το τρίτο τρίμηνο του 2011. Με βάση αυτό το στοιχείο, η Ιρλανδία είχε «τη χειρότερη απόδοση οικονομίας στη ζώνη του ευρώ για το τρίτο τρίμηνο, πέραν της Ελλάδας» (Halpin 2011). Τα δε ποσοστά ανεργίας ανέρχονται σήμερα πάνω από το 14% και πάνω από 70.000 άνθρωποι μετανάστευσαν το τελευταίο ενάμιση χρόνο, λόγω έλλειψης θέσεων εργασίας, καθιστώντας την Ιρλανδική μετανάστευση σήμερα χειρότερη από αυτή της δεκαετίας του 1980 (O'Carroll 2011).

Ενώ οι περιφερειακές χώρες είναι αυτές που αποσπούν όλη την προσοχή γύρω από συζητήσεις σχετικά με τα οικονομικά δεινά της Ευρώπης, η αλήθεια είναι ότι η ευρωπαϊκή οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρότατα προβλήματα στο σύνολό της. Πρώτον, η ανάπτυξη της ΕΕ το 2011 ήταν, στην καλύτερη περίπτωση, αναιμική. Στοιχεία για το ΑΕΠ δεν είναι ακόμη διαθέσιμα για το τέταρτο τρίμηνο του 2011 (οι περισσότεροι αναλυτές θεωρούσαν ότι η οικονομική συρρίκνωση ήταν αναπόφευκτη. Δείτε O'Donnell 2011). Αλλά σύμφωνα με τον αναλυτή John Ross (2012), για το τρίτο τρίμηνο, «το ΑΕΠ της ΕΕ είχε πτώση 1,7% από το ανώτατο σημείο του προηγούμενου επιχειρηματικού κύκλου και το ΑΕΠ της Ευρωζώνης σημείωσε πτώση κατά 1,9%». Ο Ross υπογραμμίζει στη συνέχεια ότι «με το ΑΕΠ της ΕΕ να αναμένεται να είχε μειωθεί το 4^ο τρίμηνο του 2011, η Ευρώπη έχει ύφεση διπλής βουτιάς—δηλαδή πτώση της παραγωγής πριν την ανάκτηση του προηγούμενου ανώτατου επιπέδου του ΑΕΠ». Ως περαιτέρω απόδειξη της επιδείνωσης της κρίσης στην Ευρώπη, μια πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής

Επιτροπής προβλέπει ότι η οικονομία της ευρωζώνης θα συρρικνωθεί κατά 0,3% το 2012 (Castle 2012).

Ας δούμε μερικά οικονομικά στοιχεία για τον πυρήνα των κρατών-μελών της ευρωζώνης. Πρόσφατα στοιχεία για την «ατμομηχανή της Ευρώπης» δείχνουν ότι η γερμανική βιομηχανική παραγωγή έπεσε κατά 2,9% τον Δεκέμβριο, ενώ οι εξαγωγές της χώρας μειώθηκαν κατά 4,3% (Elliott 2012). Ομοίως, η βιομηχανική παραγωγή στη «δεύτερη ατμομηχανή της Ευρώπης», τη Γαλλία, συρρικνώθηκε κατά 1,4% (Parussini 2012).

Το ποσοστό ανεργίας είναι ίσως ο καλύτερος δείκτης της κατάστασης μιας οικονομίας. Τα ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη αποκαλύπτουν μια περιοχή σε βαθιά ύφεση. Στη Γαλλία, ένα πραγματικό προτύργιο του βιομηχανικού καπιταλισμού, η ανεργία πλησίασε το 2011 το 10%, με την ανεργία ανάμεσα στους νέους (ηλικίες 15–24 ετών) να ξεπερνάει το 21%. Στην Ισπανία, το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται στο 22,9%, με την ανεργία ανάμεσα στους νέους να βρίσκεται στο 48,7%. Στην Ελλάδα, το ποσοστό ανεργίας έφτασε στο 20%, και για τους νέους στο 47,2%, και στη Λιθουανία στο 15,3% και στο 32%, αντίστοιχα.

Ως σύνολο, το ποσοστό ανεργίας στη ευρωζώνη διαμορφώθηκε στο 10,4% προς το τέλος του 2011, σημειώνοντας μικρή αύξηση σε σχέση με εκείνο του προηγούμενου έτους. Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας ανάμεσα στους νέους εντοπίζονται στον πυρήνα των χωρών της ευρωζώνης: στη Γερμανία (7,8%), την Αυστρία (8,2%) και την Ολλανδία (8,6%) (Eurostat 2012).

Σε τελική ανάλυση, υπάρχουν αρκετά ανησυχητικά οικονομικά στοιχεία στην ευρωζώνη που θα μπορούσαν κάλλιστα να οδηγήσουν στον ισχυρισμό ότι η περιοχή θα μπορούσε σύντομα να αρχίσει να μοιάζει με την κατάσταση που επικρατούσε στα τέλη του 1920 στις Ηνωμένες Πολιτείες, ιδίως αν λάβουμε υπόψη ότι τα πρόσθετα μέτρα λιτότητας θα χειροτερέψουν σίγουρα την κρίση (βλ. Andini και Cabral 2012). Οι πολιτικές Χέρμπερτ Χούμπερ που έχουν υιοθετηθεί από τη Γερμανία και την ΕΕ οδηγούν σε συρρίκνωση τις οικονομίες της Ευρώπης και παράγουν κοινωνική εξαθλίωση ως απόρροια της μαζικής ανεργίας.

Συμπέρασμα

Από την αρχή του ελληνικού δράματος, οι ηγεσίες της Γερμανίας και της ΕΕ αποδείχθηκαν αρκετά ανίκανες για την αντιμετώπιση της κρίσης στην ευρωζώνη. Όλα τα μέτρα που ελήφθησαν έχουν προσωρινό χαρακτήρα. Μεγάλο μέρος της ευθύνης γι' αυτό θα πρέπει να αποδοθεί στο οικονομικό δόγμα του νεοφιλελευθερισμού (δημοσιονομική σταθεροποίηση και λιτότητα) που έχει κυριεύσει τη φαντασία της πολιτικής και οικονομικής ελίτ της Ευρώπης. Τα σκληρά μέτρα λιτότητας που απαιτούνται από όλα τα κράτη-μέλη έχουν μετατρέψει την χρηματοπιστωτική κρίση σε μια κυρίως κρίση απασχόλησης, με αποτέλεσμα η Ευρώπη να βρίσκεται εν μέσω μιας οικονομικής ύφεσης που θα χειροτερέψει εάν συνεχιστούν να εφαρμόζονται οι σημερινές πολιτικές. Οι συσταλτικές δημοσιονομικές πολιτικές και τα μέτρα λιτότητας μετατρέπουν την Ευρώπη αργά αλλά σταθερά σε μια οικονομική έρημο, όπως αποδεικνύεται από την

εκτεταμένη ανεργία και την αυξανόμενη φτώχεια σε όλη την περιοχή. Η Ευρώπη χρειάζεται μια πολιτική και οικονομική επανάσταση. Αυτό που χρειάζεται είναι η άμεση επιστροφή σε κείνσιανά μέτρα και μια νέα θεσμική αρχιτεκτονική για την ευρωζώνη. Η Ευρώπη πρέπει να προχωρήσει προς μια μορφή Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης. Αλλά δεν είμαι αισιόδοξος. Πράγματι, ως ένδειξη για το που μπορεί να βασίζει η Ευρώπη πολιτικά, ο προϋπολογισμός της ΕΕ πετσοκόπηκε το 2010 κατά τέσσερα δισεκατομμύρια ευρώ. Μάλιστα, ορισμένες κυβερνήσεις υποστήριξαν, σύμφωνα με τα λόγια του βρετανού πρωθυπουργού Ντέιβιντ Κάμερον, ότι ο προϋπολογισμός της ΕΕ θα πρέπει σταδιακά να «μειώνεται αντί να αυξάνεται» (αναφέρεται στο *EUbusiness* 2010)—και αυτή φαίνεται να είναι η οριστική τάση στην Ευρωζώνη.

Τι είδους Ένωση είναι αυτή;

Σημείωση

1. Η ίδια ζοφερή εικόνα προκύπτει όταν δούμε τις προβλέψεις του ΔΝΤ για την ανάπτυξη και την ανάκαμψη. Τα λάθη στις προβλέψεις του Ταμείου είναι τόσα πολλά και τόσο κατάφωρα που θα απαιτηθούν τόμοι για να καταγραφούν και να αναλυθούν.

Πηγές

Andini, C., and R. Cabral. 2012. "Further Austerity and Wage Cuts Will Worsen the Euro Crisis." IZA Policy Paper No. 37. Bonn: Institute for the Study of Labor. February.

Barroso, J. M. 2008. "Remarks of President Barroso on Financial Crisis." Press conference, Brussels, Belgium, October 1.

Bernanke, Ben S. 2007. Speech at the Federal Reserve Bank of Chicago's 43rd Annual Conference on Bank Structure and Competition, Chicago, Illinois, May 17.

Castle, S. 2012. "Diverging Paths in the Euro Zone as Recession Looms." *International Herald Tribune*, February 24.

Economic Policy Journal. 2010. "Merkel: No Greek Bailout." February 28.

Ελευθεροτυπία 2011. «Με λουκέτο απειλούνται 60.000 επιχειρήσεις μέσα στο 2012» 5 Δεκεμβρίου.

Elliott, L. 2012. "Austerity Is Turning Germany into a Basket Case Too." *The Guardian*, February 8.

EUbusiness.com. 2010. "Governments Slash EUR 4bn from EU Budget." August 13.

———. 2012. "EU Forecasts 4.4% Slide in 2012 Greek GDP." February 23.

Eurostat. 2012. "Unemployment Statistics." http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics.

Foster, B. M., and F. Magdoff. 2008. "Financial Implosion and Stagnation: Back to the Real Economy." *Monthly Review* 60, no. 7 (December).

———. 2010. "The Great Financial Crisis—Three Years On." *Monthly Review* 62, no. 5 (October).

Halpin, P. 2011. "Irish Growth Stalls with Sharp Q3 GDP Fall." Reuters, December 16.

O'Carroll, L. 2011. "Irish Emigration Worse than 1980s." *The Guardian*, January 20.

O'Donnell, S. 2011. "Europe Growth Holds at 0.2% as Region Braces for Recession." Bloomberg, November 15.

Parussini, G. 2012. "French Industrial Output Slumps as Italy Posts Surprise Gain." *The Wall Street Journal*, February 10.

Ross, J. 2012. "Europe's Largest Economic Failure Is Not in Greece—but in the UK, Italy and Spain." Key Trends in the World Economy Blog, February 8.

Smee, J. 2009. "No One Should Rule Out a Greek Bankruptcy." *Spiegel Online International*, November 12.

Weisbrot, M., et al. 2011. *The Argentine Success Story and Its Implications*. Washington, D.C.: Center for Economic and Policy Research. October.